

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

René Bazin: Gruda umira. Iz francoščine prevel Izidor Cankar. Izdala in založila „Leonova družba“. Ljubljana 1917. Tiskala „Katoliška tiskarna“.

Srečno izbrano delo, odličen prevod. Prav nam primerna knjiga; saj se razmere, ki jih slika Bazin v tem svojem romanu, v marsičem strinjajo z našimi. Doslej so nam kazali slovenski prevodi iz sodobnega francoskega slovstva skoraj izključno ali meščansko ali socijalistično ozračje, francoska provinca pa je ostala našemu čitatelju nekje v meglenem ozadju, skrivnostno zastrta, pravzaprav kakor da je ni. Naivneži pri nas so prav resno mislili, da je vsa Francija velikanska hiša pohujšanja, da se vse življenje francoskega naroda osredotočuje po kabaretih in beznicah. Koliko si moral preslišati pred vojno o izmozganosti in propalosti tega naroda. Iz te knjige pa nam veje dih kmečke Francije, krepke in sokovite, starožitne in preproste; iz nje spoznaš — kar si lahko opazil tudi sredi Pariza — kako je ta narod varčen, veren in konservativen, kako hrani živih morda več svojih davnih tradicij nego postavim slovenski. Mi kakor da smo v primeri s Francozi ljudje kratkega spomina. Ali v to prvotno Francijo segajo mesta, vabljenje tujine. Toussaint Lumineau, stara korenina, mož, zrasel s svojo ljubo Fromentièro, gleda, kako se izneverjajo sosednji sinovi svoji rodni grudi, in potem mora trpeti, ko vidi, da tudi njegovih dveh sinov zemlja ne veseli več. Vojaška služba ju je odtujila, kakor druge, kmečkemu življenju, težko delo na polju preseda njima in sestri Leonori, želja po samostojnosti, po mestni udobnosti jih vleče proč. Ginljivo je, kako se starec strahoma brani resnice, kako upa, ko sta mu ušla Franc in Leonora od hiše, da mu ostane vsaj mlajši, Andrej, doma

in z njim ime na kmetiji. Težko se trgajo od grude; in vendar se trgajo. Le Mathurin, zagrizeni pohabljenec, najstarejši, ki pa za gospodarstvo ne šteje več, se oklepa do zadnjega zemlje, in najmlajša, Rousilla, zaljubljena v hlapca, ki ga pa oče iz ponosa ne mara za zeta, dokler po Mathurinovi smrti ne vidi, da navsezadnje vendar ni drugega izhoda. In tako sprejme starec s trpko radostjo, a vendar z upajočo radostjo poročenca: „Pridi sem, Rousilla, in ti, Jean Nesmy!“

Knjiga je polna resnice in pristne poezije, sveža, kakor je sveže vendejsko barje. Značaji so očrtani s finimi omenami, konflikti naravni in se razrešujejo neprisiljeno. Značilno, kako alkohol ne igra vloge. Tendenca nikjer ne bije ostro na dan, pisatelj ni krivičen niti onim, ki ostavljajo grudo, ker so mu jasni vzroki in posledice; le v lahni senci, ki mu ovije besedo, ko govori o mestu in prekomorskih deželah, le v toploti, ki mu ozarja slike iz kmečkega življenja — sijajne slike! — se nehote razodeva, kam se nagiba njegovo čustvo. Tudi svoje versko prepričanje ti odkrije pisatelj mimogrede, brez vsiljivosti.

Prevod je odličen, prevajavalčevo besedišče je neizčrpno in vedno domače. Prav zato, ker je prevod tik popolnosti, omenim par nedostatkov. Po Breznikovih razpravah o naši skladnji ne bomo smeli več pisati „je vstal ter se pognal naprej, da zgrabi konja za uzdo in ga ustavi“ — nam. „da bi zgrabil . . . in ga ustavil“; ali preden se je Andrej spomnil, da mu pomaga“ — nam. „da bi mu pomagal“; take neslovenske, francosko-hrvaške rabe je precej. Neslovenski so tudi rodilniki: „Bergle so zaškripale na grušču dvorišča“; ali ne: „po grušču na dvorišču“? „je stegnil roko čez hrbet vola“ — nam „volu čez hrbet“; „je del rokó na suknje

afriškega lovca“ bi rekel lahko, če bi bila suknja slečena, če jo pa ima lovec na sebi: „lovca na hrbet“; „okraji klobuka“ — nam. „okraji pri klobuku“. Take reči je razložil Levstik v Napakah slovenskega pisanja. „Felicitá Gauvrit“ — ali ne „Gauvritova“, kakor res govorimo, kljub Tominšku in nemškim kurzovcem? „Mati, tiha in sveta kmetica“ — v taki zvezi je „saint“ morda pobožen, ali ne? „Mon fils“ v imenovalniku je po naše „moj sin“, v zvalniku pa „sin moj“!

— n —

Vzori in boji. Priobčil Jože Debeve. Založila in izdala Nova Založba v Ljubljani — Knjiga obsega 400 strani dijaških pisem, ki jih je pisal učenec Ivan od l. 1879, od svojega vstopa v prvi razred ljubljanske gimnazije, do svojega odhoda na Dunaj, l. 1887. Natisnjena so bila prvič v „Dom in Svetu“ za urednika dr. Fr. Lampeta, „brez čigar pobude in besede ne bi bila ta že davno pozabljena pisma nikdar zagledala belega dne,“ kakor omenja avtor v posvetilu. „V pismih je sporočal Ivan svojemu očetu učitelju in dijaku Josipu, kar ga je v dolgi, prevažni gimnazijski dobi veselilo in žalostilo,“ zato vzbujajo v čitatelju zanimanje in pozornost, da gleda z ljubeznijo v dušo razvijajočega se in za vse dobro vnetega in navdušenega mladeniča. Kakor povdarja pisatelj, je njegova slika idealizirana in kot takšna je v resnici poklicana in sposobna buditi v mladem bralcu veselje do vzglednega in plemenitega življenja, do resnice in lepote. Zato je ta spis s pedagoškega stališča vreden vse hvale, in nimamo knjige v slovenskem jeziku, ki bi bila pisana s tako idealno ljubeznijo, resničnim čustvom in realnim slikanjem dijaških razmer kakor so Debevčevi „Vzori in boji.“ Tudi poetično lepih mest, plastičnih prizorov in dobrih karakteristik ne manjka, zato je knjiga po mojih mislih „žarek žarke lepote,“ kakor si jo želi pisatelj. — Nek kritik je primerjal „Vzore in boje“ z d'Amicisovim „Cuore“ in to bi tudi navsezadnje odgovarjalo z ozirom na zunanjo obliko in na glavni osebi, sina in očeta, a po ideji se spisa

razlikujeta. Že naslov „Srce“ nam pove, kaj imamo pričakovati: Čustvo in fantazija, in je italijanski pisatelj pesniško in umetniško brez dvoma višji od našega pedagoga, kateremu je bilo v prvi vrsti za idejo, za vzore: vero in domovino, in ki je šele v drugi vrsti mislil na lepo obliko, v kateri poda svoj spis čitatelju. — Debevčeva knjiga se mi zdi interesantna tudi zato, ker je v nekem oziru kulturno zgodovinska slika tiste dobe naše Ljubljane oziroma ljubljanske gimnazije. Tu najdemo vse, kar je navduševalo in dvigalo naše fante pred tridesetimi leti, in žal, zdi se mi, da sedanji čas ne rodi več tako idealnih dijakov. Razlikujejo se tudi med seboj tedanji slovenski in nemški sošolci: Pri Slovencih prevladuje strogo katoliško mišljenje, bavijo se z jezikoslovjem in literaturo, na drugi strani pa so Nemci navdušeni naravoslovci, čitajo Brehma Tierleben in so pristaši Darvina in Häckla. — Opisovaje njihove debate in društveno življenje je pisatelj Ivan seveda „Z dušo in telesom“ na strani Slovencev, in pisatelj mu stoji morda celo preveč zgovorno in ne čisto nepristransko na strani. — Tudi naše znanke in velike može srečamo v knjigi, med drugimi jugoslovanskega apostola dr. Kreka, ki je bil l. 1880 petošolec in je začel izdajati dijaški list „Lipico“, pa so mu veleučeni in vsestranski pedagogi takoj ustavili izdajalsko početje. Pisatelj pripoveduje o njem: „Tisti Krek uživa velik ugled med součenci. Slovenske in nemške naloge dela izmed vseh najbolje. Ko je bil v tretji šoli, je moral pri nemščini vpričo g. prof. Heinricha svojo nalogo čitati; ko jo je prečital, mu je dejal g. profesor: „Sie werden einmal als Redner glänzen.“ Domačo nalogo narediti slovensko ali nemško, je njemu toliko, kakor kakšnemu drugemu žemljo pojesti. Pravijo, da dostikrat v nalogah ravno nasprotno trdi tistemu, kar je profesor hotel; pa vendar piše za odlično. Kdor sam ne zna naloge narediti, se nanj obrne; za majhno nagrado jih dela; računa jih po 10, 15 do 20 krajcarjev. Seveda so tiste za 20 kr. boljše. V vsakem oziru se ravna

po načelih starega modrijana Biánta, ki je trdil: „Omnia mea mecum porto.“ (Vse, kar imam, nosim s seboj.) Za vse zveske ima en sam ovitek.“ — Dr. Krek je ostal res do zadnjih dni zvest samemu sebi. Srečamo se tudi s Francetom Levstikom, ki razsaja in stresa jezo nad dijaki v licealni knjižnici, vidimo kateheta in pisatelja Marna, ki mu je Koseski največji pesnik pod slovenskim solncem. Dijak Ivan nas pelje nadalje pred mrtvaški oder Jurčičev in njegov rojstni

dom na Muljavo, kjer zagledamo Gregorčiča, ki je bil vprav tisti čas slavljen in češčen, kakor noben slovenski pesnik ne pred njim, ne za njim. — Še to in ono zanimivost iz našega kulturnega razvoja prinašajo „Vzori in boji,“ marsikako tragikomedijo iz dijaškega življenja, bridko in veselo zgodbo, gladko in živahno pripovedano, in kdor bo čital knjigo, bo prepričan, da je Debevec dosegel z njo, kar je bil tih in srčen ideal njegovega Ivana: Postal je slovenski pisatelj. *F. Golar.*

LISTEK.

La bible nationale des Flandres. Šele posmrtno slavo je dosegel belgijski pisatelj Charles de Coster, 1821—1879. Poleg „Les Légendes flamandes“ sluje osobito njegova mojstrovina, roman „Thyl Ulenpiegel“, ki je postal v zadnjem času narodno sveto Pismo. De Coster je tu zbral raznolike starinske burke o belgijskem Pavlihi v urejeno celoto ter predstavil dejanje v dobo Preporoda in nizozemske vstaje. Tako stoji junak na zgodovinsko zanimivem ozadju. Thyl je sin Klasa (Claes), vrlega oglarja in njegove žene Suzanke (Soetkin). Svojo mladost preživi v hudomušni porednosti (espièglerie, po njegovem imenu) in se poda v Rim na pokoro, toda vrne se bolj trmast ko prej. V njegovi objestnosti pa se skriva vrojena dobrotà, naravni nagon za pravico in resnico; poseblja instinktivni čut ljudstva za dobro in zlo... Inkvizicija besni in pošteni Klas konča kot hraber mučenik svoje vere na grmadi, zbog ovadbe podkupljenega vohuna. Korenit preobrat se izvrši pri njegovem porednem sinu. Očetov pepel dene v vrečico, ki si jo priveže na prsi, hodi z udanim tovarišem po Flandriji ter jo budi zdaj skrito, zdaj očitò k uporù zoper španski jarem. Udeleži se pomorske vojne ter izdihne vpričo svoje detinske prijateljice Nele, ki mu je bila med tem postala žena. Ko ga hočejo zagrebsti, plane pokoncu, kričè: „Pokopali

bodo Ulenspiegla, glavo, in Nelo, srce naše matere Flandrije; tudi ona more spati, vendar umreti... nikdar!“ Ob tem simbolu se neha arhaizujuče delo, kjer se druži rabelaisovska satira z nežno idilo; pekleni prizori v krčmah se menjavajo z vrvenjem mestnih in semanjskih množic; nočnim nastopom na samotnih poljanah sledé svečani sprevodi in krvavi umori pri belem dnevu; Rembrandtovski polumrak pretvarja dogodke v mistične in vizionarne. Flamski Pavliha predstavlja ljud, ki se, od pamtiveka ubožen in podložen tujemu gospodstvu, bori z lastno dlanjo in smehom v brazdah svojega siromaštva, sladeč si trdi kruh z dovtipom... Ko se Pavliha rodi, vzide solnce v knjigi in prirodi, tice pojo in nekak praznik jutranjega osvobojenja obdaja usodnega otroka. Naj le pride vihar! Čuval bo solnce v srcu, škrjanci bodo peli še dalje ob njegovih potih.

A. Debeljak.

Narodne vezenine na Kranjskem. Zbral Albert Sič. V Ljubljani 1918. Natisnila in založila lg. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Prvi del (1.—4. zvezek): Vezenine z Gorenjskega. Fol., K 8-50.

Napól pozabljeno poglavje iz domače obrti in narodne umetnosti nam odkriva ta publikacija prof. Siča. Odkar izginja narodna noša, pojenjuje tudi vezna tehnika in vezna umetnost. Zbirka ima